

মনোহৰ লাল বনাম ৰাষ্ট্ৰ

[মুখ্য ন্যায়াধীশ শ্ৰী হৰিলাল কানিয়া, চৈয়দ ফজল আলী,
মেহৰ চান্দ মহাজন, চন্দ্ৰশেখৰ আয়েৰ আৰু ন্যায়াধীশ বিভিন্নান বসু]

পঞ্জাৰ বাণিজ্য কৰ্মচাৰী আইন, ১৯৪০,এছ এছ. ২- এ (i) আৰু (j), ৭(1), ১৬,- কৰ্মচাৰী নথকা দোকানী - বন্ধ দিনত পুত্ৰৰ দ্বাৰা বিক্ৰী- দোকানীৰ দায়বদ্ধতা- এছৰ ধাৰাবাহিকৰ পৰিসৰ ২-এ (i) আৰু (j)।

১৯৪৩ চনত সংশোধিত পঞ্জাৰ বাণিজ্য কৰ্মচাৰী আইন , ১৯৪০ৰ ধাৰা ৭ উপ-ধাৰা (১)ত উল্লেখ কৰা হৈছে যে "এই আইনৰ অন্যথা নিৰ্ধাৰণৰ বাহিৰে, প্ৰতিখন দোকান বন্ধ দিনত বন্ধ থাকিব"। উপধাৰা (২)(i)ত কোৱা হৈছিল যে "বন্ধ দিনৰ বাহিৰে দোকানৰ মালিক বা দখলদাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব... আৰু নিৰ্ধাৰিত কৰ্তৃপক্ষক জনোৱা হ'ব।" ধাৰা ২-এ-ৰ দফা (i) আৰু (j)ত উল্লেখ কৰা হৈছে যে পৰিচালনাৰ ক্ষমতাত নিয়োজিত ব্যক্তি আৰু নিয়োগকৰ্তাৰ পৰিয়ালৰ সদস্যৰ ক্ষেত্ৰত আইনখনৰ কোনো কথা প্ৰযোজ্য নহ'ব। আপীলকাৰীৰ এখন দোকান আছিল, আৰু এটা বন্ধ দিনত আপীলকাৰীৰ পুত্ৰই দোকানখনৰ পৰা এটা সামগ্ৰী বিক্ৰী কৰিছিল, আৰু আপীলকাৰীক আইনখনৰ ১৬ নং ধাৰাত দোষী সাব্যস্ত কৰা হৈছিল। তেওঁৰ হৈ দাবী কৰা হৈছিল যে আইনখনৰ ৭ নং ধাৰাটো শক্তি বিৰুদ্ধ কাৰণ ই ভাৰত চৰকাৰৰ প্ৰদেশিক বা সমান্তৰাল বিধান তালিকা আইন, ১৯৩৫ৰ কোনো এটা বিষয়ৰ অন্তৰ্গত নহয়, আৰু যিকোনো পৰিস্থিতিত যিহেতু তেওঁ কোনো শ্ৰমিক নিয়োগ কৰা নাছিল আৰু দোকানৰ পৰিচালকও আছিল সেয়েহে আইনখনৰ ধাৰা ২-এৰ দফা (i) আৰু (j)ৰ বিধানসমূহৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি তেওঁক দোষী সাব্যস্ত কৰিব নোৱাৰি।

পূৰ্ণ আদালতে ৰায় দিছিল- (১) যে প্ৰাদেশিক চৰকাৰে তালিকা ২ ৰ ২৭ নং দফাৰ অধীনত যিকোনো সামগ্ৰীৰ বিক্ৰীৰ ঘণ্টা, স্থান, তাৰিখ আৰু পদ্ধতি নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰে আৰু আইনখনৰ ৭ নং ধাৰাটো শক্তি বিৰুদ্ধ নাছিল; ৩ নং তালিকাৰ ২৭ নং দফাৰ অধীনতো বিষয়টো আনিব পাৰি "শ্ৰমৰ কল্যাণ; শ্ৰমৰ চৰ্ত"।

(২) ধাৰা ২-এৰ দফা (j)-এ আপীলকাৰীক সুৰক্ষা দিয়া নাছিল কাৰণ দোষী সাব্যস্ত হোৱাটো পুত্ৰই বিক্ৰীৰ বাবে নহয় বৰঞ্চ আপীলকাৰীয়ে বন্ধ দিনত দোকানখন খোলা ৰখাৰ বাবে আছিল;

(৩) আপীলকাৰীয়ে নিজেই দোকানখনৰ পৰিচালক হ'লেও ধাৰা ২-এৰ দফা (i)ৰ অধীনত ৰেহাই পোৱাৰ অধিকাৰী নাছিল, কাৰণ আইনখনৰ উদ্দেশ্যে মালিক হিচাপে তেওঁৰ ক্ষমতা আৰু দায়বদ্ধতাক পৰিচালকৰ পৰা পৃথক কৰি ৰাখিব লাগিব।

অপৰাধমূলক আপীল অধিকাৰক্ষেত্ৰ: অপৰাধমূলক ১৯৫০ চনৰ আপীল নং ১১।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ ১৩৪ (1) (c) অনুচ্ছেদৰ অধীনত ১৯৪৯ চনৰ ৪৪৯ নং ফৌজদাৰী পুনৰীক্ষণত চিমলাৰ উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ১০ এপ্ৰিল, ১৯৫০ তাৰিখৰ ৰায় আৰু আদেশৰ বিৰুদ্ধে আপীল।

আপীলকাৰীৰ হৈ কুন্দন লাল অৰোৰা।

উত্তৰদাতাৰ হৈ এছ এন চোপ্ৰা।

১৯৫১ চনত ২৩ মে'ত আদালতৰ ৰায়দান প্ৰদান কৰা হয়

ন্যায়াধীশ বসু - এইটো হৈছে দোষী সাব্যস্ত হোৱাৰ বিৰুদ্ধে অপৰাধমূলক আবেদন পঞ্জাৰৰ ধাৰা ১৬ৰ অধীনত 'বাণিজ্য কৰ্মচাৰী ১৯৪৩ চনত সংশোধিত আইন, ১৯৪০,ধাৰা ৭ (1) ৰ সৈতে পঢ়ক।

আপীলকাৰীজন দোকানী আৰু ফিৰোজপুৰৰ কেণ্টনমেণ্ট অঞ্চলত দোকানখন চলাই আছে। আইনখনৰ অৰ্থৰ ভিতৰত তেওঁৰ কোনো "কৰ্মচাৰী" নাই যদিও দোকানখন চলোৱাত তেওঁৰ পুত্ৰই সহায় কৰে। দোকানখন দুটা ভাগত বিভক্ত। এটাত মণিহাৰী সামগ্ৰী; আনটোত লেখন সামগ্ৰী বিক্ৰী কৰা হয়।

সংশোধিত আইনখনৰ ধাৰা ৭(১) অনুসৰি- " এই আইনত অন্যথা নিৰ্ধাৰণ কৰাতকৈ, প্ৰতিখন দোকান...বন্ধ দিনত বন্ধ থাকিব।"

উপধাৰা (২) (i)ত উল্লেখ আছে যে-

"বন্ধ দিনৰ বাছনি দোকানৰ মালিক বা দখলদাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব... আৰু নিৰ্ধাৰিত কৰ্তৃপক্ষক জনোৱা হ'ব।"

আপীলকাৰীয়ে তলত দিয়া বাছনিটো কৰিলে। তেওঁ সোমবাৰে মণিহাৰী সামগ্ৰীৰ অংশ আৰু শনিবাৰে লেখন সামগ্ৰীৰ অংশ বন্ধ ৰাখিবলৈ বাছি লৈছিল আৰু সেই সন্দৰ্ভত নিৰ্ধাৰিত কৰ্তৃপক্ষক প্ৰয়োজনীয় তথ্য দিছিল। ১৯৪৮ চনৰ ১৭ মে' সোমবাৰে আপীলকাৰীৰ পুত্ৰই দোকানখনৰ মণিহাৰী সামগ্ৰীৰ অংশৰ এজন গ্ৰাহকক বুট পলিচৰ টিন এটা বিক্ৰী কৰিছিল। বিক্ৰীৰ সময়ত আপীলকাৰীজন ব্যক্তিগতভাৱে উপস্থিত আছিল। সোমবাৰটো আছিল মণিহাৰী সামগ্ৰীৰ অংশৰ বাবে বন্ধ দিন আৰু সেয়েহে আপীলকাৰীৰ বিৰুদ্ধে ধাৰা ৭ৰ সৈতে ১৬ নং ধাৰাত গোচৰ চলোৱা হৈছিল। বিচাৰধীন দণ্ডাধীশে ৰায় দিয়ে যে বন্ধ দিনত মণিহাৰী সামগ্ৰী বিক্ৰী কৰাত আৰু সোমবাৰক বন্ধ দিন হিচাপে পালন নকৰাত আপীলকাৰীয়ে আইনখনৰ ধাৰা ৭(১)ৰ বিধান উলংঘা কৰিছে। সেই অনুসৰি তেওঁক দোষী সাব্যস্ত কৰি ২০ টকা জৰিমনা বিহা হয়। উচ্চ ন্যায়ালয়ত পুনৰীক্ষণৰ আবেদন ব্যৰ্থ হয়। উচ্চ ন্যায়ালয়ে ৰায় দিয়ে যে যিহেতু আপীলকাৰীয়ে সপ্তাহটোৰ এদিন নিজৰ দোকানখন বন্ধ কৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে, সেয়েহে তেওঁৰ দোষী সাব্যস্ত হোৱাটো সঠিক। এই আদালতত আপীল কৰিবলৈ অনুমতিৰ বাবে এটা প্ৰমাণপত্ৰ, এই ভিত্তিত যে ভাৰত চৰকাৰ আইন, ১৯৩৫ৰ সৈতে জড়িত আইনৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰশ্ন জড়িত আছিল, প্ৰদান কৰা হৈছিল আৰু তেনেকৈয়ে আমি বিষয়টো জন্ম কৰিবলৈ আহিছো।

আপীলকাৰীৰ বিদ্বান অধিবক্তাই দাবী কৰিছিল যে আইনখনৰ ৭ নং ধাৰাটো শক্তি বিৰুদ্ধ কাৰণ ভাৰত চৰকাৰ আইন, ১৯৩৫ৰ প্ৰাদেশিক বা সমান্তৰাল বিধান তালিকাৰ কোনো এটা বস্ত্তৰ অন্তৰ্গত নহয়। আমাৰ মতে বিষয়টো হয় তালিকা ২ৰ অন্তৰ্গত ২৭ নং বিষয় বা ৩ নং তালিকাৰ ২৭ নং বিষয়ৰ অধীনত আহিব পাৰে। তালিকা ২ৰ ২৭ নং বিষয়টোৱে "প্ৰদেশৰ ভিতৰত বেপাৰ আৰু বাণিজ্য" সামৰি লৈছে। আমাৰ মতে, সেই প্ৰৱেশৰ অধীনত এখন প্ৰাদেশিক চৰকাৰে যিকোনো বিশেষ সামগ্ৰীৰ বিক্ৰীৰ ঘণ্টা, স্থান, তাৰিখ আৰু ধৰণ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰিব। উদাহৰণস্বৰূপে মই ক'ব পাৰো যে বিস্ফোৰক বা অন্যান্য বিপজ্জনক পদাৰ্থৰ বিক্ৰী কেৱল নিৰ্বাচিত অঞ্চলত, নিৰ্দিষ্ট সময়ত বা নিৰ্দিষ্ট দিনত হ'ব লাগে যেতিয়া জনসাধাৰণ আৰু প্ৰত্যক্ষভাৱে সংশ্লিষ্টসকলৰ সাধাৰণ সুৰক্ষাৰ বাবে অতিৰিক্ত সাৱধানতাৰ ব্যৱস্থা কৰিব পৰা যাব। সেইটো স্পষ্ট যেন লাগিব। একেদৰেই ই যদি ইচ্ছা কৰে, ক'ব পাৰে যে কোনো এটা বিশেষ দিনত কোনো বিক্ৰী নহ'ব, ধৰক দেওবাৰ বা শুকুৰবাৰ, বা ধৰ্মীয় উৎসৱ আদিৰ দিনত। তেনে কৰাৰ পৰিৱৰ্তে ই প্ৰদেশখনৰ আভ্যন্তৰীণ বাণিজ্যক এই ধৰণে নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ বাছি লৈছে যিটো ই কাম কৰিব পৰা বিভিন্ন উপায়ৰ ভিতৰত এটা মাত্ৰ।

বিষয়টো ৩ নং তালিকাৰ ২৭ নং বিষয়ৰ অধীনতো আনিব পাৰি: "শ্ৰমৰ কল্যাণ; শ্ৰমৰ চৰ্ত।" বিবাদিত ধাৰাটো সাধাৰণ আৰু ই সকলো ধৰণৰ দোকানৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য; অৰ্থাৎ যিবোৰত শ্ৰম নিয়োজিত হয়, সেইবোৰৰ লগতে যিবোৰ মালিক আৰু তেওঁলোকৰ পৰিয়ালৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হয়, সেইবোৰলৈ। যি আইনত এই ধাৰাটো সংঘটিত হৈছে, সেই আইনখন দোকান বা বাণিজ্যিক প্ৰতিষ্ঠানৰ ব্যৱসায়ত নিয়োজিত ব্যক্তিসকলৰ নিয়োগৰ সময়ৰ ঘণ্টা নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে নিৰ্দেশিত। গতিকে ৭ নং ধাৰাত যিমানদূৰলৈকে শ্ৰমিক নিয়োজিত হোৱা প্ৰতিষ্ঠানসমূহ সামৰি লোৱা হৈছে, ই নিঃসন্দেহে ক্ষমতাৰ ভিতৰত। কিন্তু যুক্তি দিয়া হৈছিল যে যি দোকানৰ মালিকে পৰিয়ালৰ সহায় লৈ বা সহায় অবিহনে চলায়, সেইবোৰৰ ক্ষেত্ৰত এই ধাৰাটোৰ কোনো প্ৰয়োগ হ'ব নোৱাৰে। ইয়াৰ বাবে ধাৰা ২ক (i) আৰু (j)ৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰা হৈছিল যিটো তলত দিয়া ধৰণৰ-

"২-এ. এই আইনৰ কোনো কথাই প্ৰযোজ্য নহ'ব-

(i) পৰিচালনা ক্ষমতাত নিয়োজিত ব্যক্তি

আৰু

(j) নিয়োগকৰ্তাৰ পৰিয়ালৰ সদস্যসকল।"

এই বিক্রী পুত্ৰই কৰা বুলি যুক্তি দিয়া হৈছিল। তেওঁ এই আইনৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হোৱা নাই। সেয়ে তেওঁ বিক্রীৰ অধিকাৰী আছিল আৰু তেওঁ বিক্রী কৰিব নোৱাৰিলে হয় যদিহে দোকানখন খোলা ৰখা হোৱা নাছিল যাতে তেওঁ তেনে কৰিব পাৰে। তেনেকৈয়ে আপীলকাৰী, মালিকৰ ক্ষেত্ৰতো, যিজন তাত পৰিচালনাৰ ক্ষমতাত আছিল। আমাৰ মতে এইটো ভ্ৰান্ত কাৰণ ইয়াত প্ৰত্যয় বিক্রীৰ বাবে নহয় বৰঞ্চ বন্ধ দিনত দোকানখন খোলা ৰখাৰ বাবেহে। ধাৰা ২ এ (j)ত পুত্ৰক দোকানখন খোলা ৰখাৰ অধিকাৰ বা, সেইটো কথাৰ বাবে, বিক্রী কৰাৰ অধিকাৰ দিয়া হোৱা নাই। ইয়াত মাত্ৰ কোৱা হৈছে যে তেওঁ পৰিয়ালৰ সদস্য হোৱাৰ বাবে আইনখনৰ বিধানৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত নহ'ব। আনহাতে ৭ (1) ধাৰাটো দোকানৰ মালিকৰ বিৰুদ্ধেই নিৰ্দেশিত, পৰিয়ালৰ বিৰুদ্ধে নহয়। ইয়াৰ ফলত মালিকে এসপ্তাহৰ ভিতৰত এদিন নিজৰ দোকানখন বন্ধ কৰি ৰাখিবলৈ বাধ্য হয়। তাৰ পিছত কোৱা হৈছিল যে যদিহে পৰিচালনাৰ ক্ষমতাত নিয়োজিত ব্যক্তি এজন আইনখনৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হ'ব নোৱাৰে, তেতিয়া সেই ক্ষমতাত থকা আপীলকাৰীক ধাৰা ৭ৰ অধীনত দোকানখন বন্ধ কৰিবলৈ বাধ্য কৰিব নোৱাৰি। এইটোও ভ্ৰান্তিপূৰ্ণ। বৰ্তমানৰ গোচৰটোত এনেকুৱা হয় যে মালিক আৰু পৰিচালক একে যদিও আইনখনে স্পষ্টভাৱে এনে এটা শ্ৰেণীৰ গোচৰৰ ব্যৱস্থা কৰিছে য'ত তেওঁলোক বেলেগ বেলেগ। মালিকে সপ্তাহত এদিন দোকানখন বন্ধ কৰিবলৈ বাধ্য, যদিও দোকানৰ পৰিচালকে উদাহৰণস্বৰূপে প্ৰতি সপ্তাহত একেৰাহে চৌবিশ ঘণ্টা জিৰণি লোৱাৰ অবিহনে কাম কৰিব পাৰে যিটো ধাৰা ৭-এত নিৰ্দেশ দিয়া হৈছে। আপীলকাৰীৰ পৰিচালক হিচাপে ক্ষমতা আৰু ইয়াৰ বাবে মালিক হিচাপে তেওঁ নিজৰ বৈশিষ্ট্যৰ পৰা পৃথক হ'ব লাগিব। ধাৰা ২-এ(i)য়ে নিয়ন্ত্ৰণ নকৰে ধাৰা ৭ (1)ক।

শেষত যুক্তি দিয়া হৈছিল যে আইনখনৰ আঁচনিখনে স্পষ্ট কৰি দিছে যে ই দোকানত নিয়োজিত শ্ৰমিকৰ অৱস্থা উন্নত কৰাৰ বাবে। সেয়েহে যিবোৰ দোকানত কোনো শ্ৰমিক নিয়োজিত নহয়, বিশেষকৈ যেতিয়া "নিয়োগকৰ্তাৰ" পৰিয়ালক আইনখনৰ পৰিসৰৰ পৰা স্পষ্টভাৱে বাদ দিয়া হয়, সেইবোৰৰ ক্ষেত্ৰত ই প্ৰযোজ্য হ'ব নোৱাৰে। এই কাৰণেও ই ৩ নং তালিকাৰ ২৭ নং বিষয়ৰ অন্তৰ্গত হ'ব নোৱাৰে। আমাৰ মতামত যে প্ৰৱেশৰ ওপৰত ইমান সংকীৰ্ণ ব্যাখ্যা দিব নোৱাৰি। বিধায়িনী দলে হয়তো প্ৰয়োজনীয় অনুভৱ কৰিছিল, যাতে ফাঁকিৰ সম্ভাৱনা নূন্যতমলৈ হ্ৰাস পায়, যিসকল অন্যথা প্ৰভাৱিত নহ'লহেঁতেন তেওঁলোকৰ স্বাধীনতা বেদখল কৰিবলৈ। আমি ভাবো যে ইয়াৰ কৰাৰ ক্ষমতা আছিল। তদুপৰি, এজন বা দুজন মানুহ নিয়োগ কৰা দোকানী এজনক বন্ধ কৰিবলৈ বাধ্য কৰাই আৰু পৰিয়ালৰ হয়তো ডজন সদস্যক নিয়োগ কৰা প্ৰতিদ্বন্দ্বীক খোলা থাকিবলৈ অনুমতি দিয়াটোৱে প্ৰথমজনক স্পষ্টভাৱে ব্যৱসায়িকভাৱে গুৰুতৰ অসুবিধাৰ সন্মুখীন কৰাইছে। এনে পাৰ্থক্যৰ অনুমতি দিলে অসম্ভৱ সৃষ্টি হ'ব পাৰে আৰু শেষত নিয়োগকৰ্তা আৰু নিয়োজিত মাজৰ সম্পৰ্কৰ ওপৰত প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ কৰিব পাৰে। এই সকলোবোৰ নীতিৰ বিষয় যিবোৰত আমি প্ৰৱেশ কৰিব নোৱাৰো কিন্তু যিবোৰে এই প্ৰৱেশসমূহত শব্দ আৰু বাক্যাংশৰ বহল আৰু উদাৰ ব্যাখ্যাক ন্যায্যতা প্ৰদান কৰাৰ কাম কৰে।

আবেদন বিফল হয় আৰু খাৰিজ কৰা হয়।

আপীল খাৰিজ।

আপীলকাৰীৰ এজেণ্ট : বিদ্যা সাগৰ।

উত্তৰদাতাৰ বাবে এজেণ্ট : পি এ মেহতা।

@@@@@

